

- DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM -

poročilo
o opravljenem obisku
na lokaciji

DOM STAREJŠIH RAKIČAN

Pojasnilo: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljevanju: Varuh) v okviru izvajanja nalog in pooblastil po Zakonu o ratifikaciji opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (Uradni list RS, št. 114/2006) v vlogi državnega preventivnega mehanizma (v nadaljevanju: DPM) obiskuje kraje odvzema prostosti. V skupini, ki izvede obisk, poleg predstavnikov Varuha praviloma sodeluje(jo) tudi predstavnik(i) pogodbenih nevladnih organizacij ter občasno tudi neodvisni izvedenci medicinske in drugih strok in prevajalci. Pravna podlaga za opravljanje nadzorov s strani DPM je predstavljena na spletni strani [Varuh kot državni preventivni mehanizem](#).

Pričujoče poročilo vsebuje le bistvene ugotovitve o obisku s predlogi za izboljšanje razmer oziroma odpravo nepravilnosti. Izdelano je bilo na podlagi poročila o obisku DPM in odzivnega poročila pristojnih. Namenjeno je objavi na spletni strani Varuha.

Osnovni podatki o lokaciji:

- ▶ **Tip lokacije:** dom strejših (v nadaljevanju: Dom)
- ▶ **Kategorije oseb, ki jim je bila odvzeta prostost:** Starejši. Osebe z diagnozo starostne demence.
- ▶ **Uradna zmogljivost in dejanska zasedenost lokacije na dan obiska:** skupna kapaciteta je 370 postelj, od tega 269 v matični enoti¹, 35 v enoti Elizabeta in 66 v enoti Center za starejše. Dom nima varovanega oddelka, ima pa uveljavljen integrirani model institucionalne obravnave oseb z demenco.²

Potek obiska in priprava poročila:

- ▶ Obisk je bil **nenajavljen** in **opravljen 11. 12. 2012**.
- ▶ **Skupina za obisk:** dva predstavnika Varuha (višji svetnik, pripravnica) ter dve predstavnici nevladne organizacije (Zveza društev upokojencev Slovenije, Inštituta Primus).
- ▶ **Vsebina obiska:** uvodni razgovor z direktorjem in z dvema socialnima delavcema ter vodjo zdravstvene nege. Sledil je ogled prostorov, pregled dokumentacije in razgovor s stanovalci ter zaključni razgovor.

¹ Na dan obiska je bilo v matični enoti zasedenih 274 postelj.

² Na dan našega obiska je bilo 19 stanovalcev.

► **Poročanje:** predhodno poročilo o obisku je bilo poslano zavodu 21. 1. 2013. Odgovor Doma smo prejeli 12. 2. 2013, torej 22. dan po odpremi, ki smo upoštevali pri pripravi končnega poročila. Končno poročilo o obisku je bilo 22. 2. 2013 v vednost posredovano Domu in Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju: MDDSZEM) skupaj s predlogom, da ga obravnava ter nam v roku 30 dni sporoči svoja stališča in morebitne ukrepe; tozadevni odgovor smo s strani MDDSZEM prejeli 21. 10. 2013, torej 241. dan po odpremi.

► **DPM je posebej pohvalil**

- vodenje računalniške evidence psihiatričnih pregledov ter redno beleženje terminov naslednjega pregleda stanovalca po navodilih psihiatra,
- da, je na oddelku Lastovka obešena lista pravic stanovalcev, lista pritožbenih poti in tudi ime in priimek zastopnice pravic oseb na področju duševnega zdravja.

DPM: predlagamo, da se osebje opozori na potrebo po takojšnjem odzivu na klicne zvonce in vzpostavi sistem preverjanja odzivnega časa zaposlenih ter hkrati tudi redno preverja ali klicni zvonci oziroma klicni sistem delujeta in vse morebitne nepravilnosti sprotno odpravlja.³

DOM: je navedel, da so tudi sami že ugotovili motnje v delovanju klicnega sistema. Te so nastale zaradi energetske sanacije stavbe, saj so bili zaradi izolacije in novih nanosov fasade signali zelo oslavljeni oz. moteni. Z izvajalcem klicnega sistema so se dogovorili o ojačitvi signalov, ter namestili konec januarja tudi nove antene. Po namestitvi je bil klicni sistem preverjan, ugotovili so, da so pomanjkljivosti odpravljene, skozi leto pa bodo izvajali več kontrol.

DPM: opozarjamo, da je treba pri fiksaciji, ki izpolnjuje pogoje po 29. členu ZDZdr in jo torej lahko opredelimo kot posebni varovalni ukrep, upoštevati vse pogoje za izvedbo, čas trajanja, obveščanje in izpolnjevanje evidenc, kot so opredeljeni v omenjenem členu.⁴

DOM: je navedel, da Dom sicer ima obrazec, ki bi ga izpolnili, če bi do takšnih ukrepov prišlo. Po mnenju Doma pa do ukrepov, ki jih kot PVU opredeljuje ZDZdr, še ni prišlo.

DPM: postavljamo vprašanje, kako se zagotavlja varnost teh stanovalcev, če le ti lahko tudi (sami) kar odidejo. Še posebej takšnih, ki so dezorientirani v prostoru in času in je za njih potrebna stalna pomoč in nadzor. Če lahko prosto odidejo, namreč vedno obstaja možnost, da se zunaj Doma izgubijo, poškodujejo ali povzročijo položaj, ki bi bil lahko nevaren za njih ali druge. Zato bi bilo morebiti smiselno v sodelovanju s psihiatrom za stanovalce z demenco pripraviti varnostno oceno in na njeni podlagi odločiti ali ni morebiti zaradi varnosti posameznemu stanovalcu nujno

DOM: je v pojasnil, da so že ob samem sprejemu svojci in bodoči stanovalci seznanjeni, da Dom nima varovanega oddelka, predstavi se jim način in koncept dela, seznanjeni so s prisotnostjo psihiatra v Domu ter jih napotijo, če menijo, da bi bila varnost stanovalca lahko ogrožena, v zavod, ki z omenjenim oddelkom razpolaga. Ob tem Dom poudarja, da do sedaj s strani psihiatra ni bila podana ocena ogroženosti v nobenem primeru. V Domu imajo sprejet tak način dela, da stanovalcem ne omejujejo gibanja, imajo pa način dela z dementnimi, kako jih tudi

³ V času obiska DPM smo tudi preverili odzivni čas medicinskega osebja na klicni zvonec v prvem nadstropju stanovanjskega oddelka v sobi 133. Po 5 minutah meritve časa ni bilo bolničarja v sobo 133. Zaposlene smo zaprosili za pojasnilo. Obrazložili so, da je bolničarka šla v sobo 129, kot naj bi se ji to prikazalo na "pagerju". Ponovno smo preverili delovanje zvonca v sobi 133. Ugotovili smo, da sistem deluje pravilno oziroma, da se ni potrdila izjava bolničarke. Zato smo na to opozorili zaposlene, ki so nam pojasnili, da "pagerji" občasno ne delujejo oziroma, da v kopalnicah nimajo signala. To smo ponovno preverili tako, da smo pozvonili v sobi 337, pri čemer je ena od zaposlenih čakala v kopalnici. Ugotovili smo, da »pagerji« delujejo tudi v kopalnicah.

⁴ Po zagotovilih pristojnih v Domu ne uporabljajo posebnih varovalnih ukrepov. Po pojasnilu sogovornika uporabljajo ograjico na posteljah, pri stanovalcih, kjer je to potrebno. Ravno tako po potrebi izvedejo fiksacijo rok v primeru infuzije in vstavljanja nazogastrične sonde, če to odredi zdravnik s soglasjem svojcev.

omejiti svobodo gibanja. V primeru takšne odločitve, bi bilo seveda treba pridobiti bodisi soglasje stanovalca samega ali pa o omejitvi obvestiti pristojno sodišče, skladno z določbami ZDZdr.⁵

v primeru begavosti na prijazen in spoštljiv način usmerjati nazaj v Dom oziroma preprečevati nezaželene odhode. V ta namen se tudi stanovalci izobražujejo za delo z dementnimi, vsi delavci pa imajo tudi navodilo, kako spremljati in ravnati z dementnimi osebami v primeru, ko odidejo iz svojega oddelka. Dom je ravno iz razloga prostega izhoda stanovalcev tudi začel z izgradnjo novega oddelka za dementne, v pritličju objekta, ki so ga začeli vseljevati konec januarja letos. Na tem oddelku bo zagotovljen prost izhod na zunanje parkovne površine, ki so ograjene, tam bo zagotovljena sprehajalna pot, klopi, pergole za posedanje, vrtovi. Na teh površinah se bodo stanovalci z demenco gibali brez strahu nenadzorovanega odhoda, na samem oddelku pa bo oblikovan tim, ter bo vedno prisoten nekdo od zaposlenih. Vsekakor pa stanovalec lahko iz Doma odide le mimo recepcije, kjer pa imajo tudi zaposleni navodila, kako morajo ukrepati, če opazijo stanovalca, pri katerem je podana demenca ali begavost. Dom v letošnjem letu načrtuje tudi postavitev kamer na izhodih stavb, s čemer bo vzpostavljena še dodatna zagotovitev kontrole izhoda in vhoda.

Odziv DPM na odzivno poročilo Doma:

DMP glede na pojasnilo Doma ugotavlja, da v Domu varnost stanovalcev zagotavlja (tudi) osebje z odnosom, ki temelji na zaupanju, z usmerjanjem, vodenjem in drugimi tehnikami strokovnega dela z osebami z demenco.

MDDSZEM: stanovalci domov se imajo z vso pravico možnost odločati, da svojo starost ne bodo preživljali v zaprtih oddelkih. Zaradi tega se trudimo razviti koncept dela brez omejevanja svobode gibanja. Prav na to temo (ob dopolnjevanju Usmeritev za delo z osebami z demenco) poteka burna

---

⁵ Oddelek za osebe z demenco se nahaja na koncu hodnika, za negovalnim oddelkom. Od slednjega ni fizično ločen z vrati, zato je prehajanje med oddelkoma prosto. So pa na prehodu iz negovalnega oddelka nameščena vrata, ki omogočajo zaklepanje. Vendar so bila ob našem obisku odprta, po zagotovilih osebja jih tudi sicer ne zaklepajo. Varovanje stanovalcev se zagotavlja s stalno prisotnostjo osebja. Vendar tem glede na navedbe sogovornikov ni omejena svoboda gibanja, lahko odidejo, če želijo. To so potrdili tudi stanovalci, s katerimi smo se pogovorili. Res pa so ob tem navedli tudi, da nimajo niti želje, niti potrebe, da bi zapustili oddelek ali celo Dom. DPM po razgovoru z vodstvom zavoda, zaposlenimi in samimi stanovalci, pa tudi po ogledu oddelka, ne more ugotoviti, da bi se stanovalcem tega oddelka kot celoti ali posameznim izmed njih, omejevala svoboda gibanja. Čeprav so stanovalci povedali, da so večinoma najraje kar na oddelku, pa niso navedli primera, ko bi se nekomu, ki bi želel oditi, to onemogočilo.

Fizično in osebno varovanje je delno tudi oddaljeno od bivalne enote (ograjene parkovne površine, receptor). Glede na ta pojasnila gre lahko dejansko za obliko varovanja dementnih stanovalcev, ki jo Usmeritve za delo z osebami z demenco na področju institucionalnega varstva starejših, ki jih je pripravilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, opredeljujejo kot Oddelek s povečano pozornostjo.

Varuh oziroma DPM ugotavlja, da so v praksi očitno različni načini, ki jih socialno varstveni zavodi uporabijo z namenom preprečitve izhoda iz oddelka, s čimer se posamezniku omeji svobodo gibanja oziroma prostost. Ko osebe z demenco zaradi svojega bolezenskega stanja ne morejo razumeti in s tem premagati določene ovire, je to lahko ravno tako učinkovit način varovanja kot samo zaklepanje vrat. Ni namreč nujno, da bi nekemu zgolj tehnična sredstva morda preprečevala odhod iz zavoda (klasična ali elektronska ključavnica, različne oblike odpiral, ki dementnim osebam onemogočajo ali močno otežijo izhod iz oddelka). Tudi, ko zaposleni stanovalca (v skrajnem primeru receptor), ki ga prestrežejo, praviloma vedno vrnejo na oddelek, lahko po stališču Varuha oziroma DPM govorimo o varovanem oddelku, saj gre v teh primerih očitno za »de facto« odzvem prostosti.

Stališče Varuha oziroma DPM je sicer omejeno na njegov nadzor, skladno z nalogami in pooblastili državnega preventivnega mehanizma po Opcijskem protokolu h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju. Varuh pri tem ne more dajati avtentične razlage zakona. Zato bo natančnejšo opredelitev, kaj se lahko šteje kot varovani oddelek, kot ga opredeljuje 2. člen ZDZdr, moral bodisi natančneje opredeliti zakonodajalec, bodisi s podzakonskimi predpisi pristojno ministrstvo ali pa sodna praksa. Ravno zato je še toliko bolj pomembno, da se presoja o tem v vseh

strokovna razprava, v kateri se v glavnem strinjamo, da je pomemben del individualnega načrta opredelitev tveganja, s katerim moramo biti seznanjeni in ga sprejeti vsi vpleteni. V številnih evropskih državah, iz katerih prenašamo moderne koncepte dela opažamo pomembno razliko v vrednostnih sistemih ustanov in zaposlenih. Pri nas na precej višje mesto postavljamo potrebo stanovalcev po varnosti, to pa pri zaposlenih povzroča neprestan strah, da se stanovalcem kaj ne zgodi. V domovih v Avstriji, Nemčiji, Italiji in drugje je povsem jasno postavljena na prvo mesto pravica do svobode (gibanja), ki je nedotakljiva. Če pa stanovalcem (tudi dementnim) priznamo pravico, da sami odločajo o svojem gibanju, nihče drug ne prevzema odgovornosti za posledice njihovih odločitev. Razbremenitev odgovornosti zaposlenih vpliva na oblikovanje bolj sproščenega okolja in klime v domu, to pa na bolj umirjeno in obvladljivo vedenje stanovalcev. Če uspe še vključiti okolje (soseščino, policijo, osebe v trgovinah, poštah, bankah,...), da pozitivno in konstruktivno odreagira na občasno odhajanje stanovalcev (da pokličejo v dom ali sami pripeljejo stanovalca nazaj), se krog zaključuje v potrditvi naravnosti na spoštovanje svobode kot najvišje pravice in potrebe vsakega človeka

mejnih (dvomljivih) primerih, prepusti sodišču.

Res so Usmeritve za delo z osebami z demenco na področju institucionalnega varstva starejših, pripravljene s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, uvedle nekakšen vmesni model in ga poimenovala Oddelek pod povečano pozornostjo. Vendar se nam je ureditev vsekakor zdela sporna, na kar smo ministrstvo opozorili. To nam je z dopisom št. 070-18/2011/6 z dne 12. 7. 2012 zagotovilo, da bo ministrstvo usmeritve spremenilo tako, da v njih ne bo več oddelkov s povečano pozornostjo. Hkrati bo v usmeritvah bolj podrobno predstavljen koncept dela z osebami z demenco izven varovanih oddelkov, kjer se ne sme uporabljati nikakršnega omejevanja svobode, tako s tehničnimi kot kakršnim koli drugačnim oviranjem.

Predlagamo, da Dom ravna skladno z ZDZdr in sodišče obvesti o osebah, ki so nameščene na oddelku v prvem nadstropju v gradu, pa tudi o osebah, ki jih bo na ta oddelek nameščal v prihodnosti, če gre za osebe, ki jih opredeljuje 2. člen ZDZdr in te ne dajo ali ne morejo dati (same oziroma zakoniti zastopnik, če gre za osebe z odvzeto poslovno sposobnostjo) soglasja skladno s 74. členom ZDZdr. S tem bo Dom končno presojo o tem, ali varovani oddelek izpolnjuje pogoje po 2. členu ZDZdr, prepustil sodišču. Če bi sodišče o obvestilih ne odločilo oziroma postopka ne bi uvedlo, vabimo, da nas Dom o tem seznani.

DPM: predlagamo, da Dom stanovalcem na oddelku za osebe z demenco zagotovi čim več gibanja na svežem zraku.⁶

DOM: je v navedel, da oddelek sicer ima večji balkon, ki pa je bil v času obiska DPM zaprt zaradi izvajanja gradbenih del na objektu. Tako so bili na podlagi določb zakonodaje in navodila s strani gradbene inšpekcije zaprti vsi balkoni. Stanovalci bodo na novem oddelku za osebe z demenco imeli na voljo večje

---

⁶ Oddelek Lastovka nima zunanjega balkona ali terase.

zunanje površine, krožno pot tako zunaj kot znotraj stavbe ter poleg prostorov za druženje še zimski vrt.

DPM: predlagamo, da se stanovalce na oddelku na oddelku za osebe z demenco spodbuja, da svoje sobe opremijo z manjšimi osebnimi predmeti, slikami, morebiti fotografijami in izdelki, ki jih ustvarjajo sami ter tako vnesejo osebno noto v prostor.⁷

DOM: je navedel, da bodo predloge DPM glede namestitve osebnih predmetov upoštevali, že sedaj pa spodbujajo sorodnike, da stanovalcem takšne predmete prinesejo. Tudi ob vzpostavljanju novega oddelka so sprejeli odločitev, da zagotovijo v sobah čim več takšnih predmetov, istočasno pa na vrata sob namestijo slike stanovalcev z demenco zaradi lažjega orientiranja. Ob tem so tudi pojasnili, da že ob sprejemu stanovalca ta poda izjavo glede varstva osebnih podatkov oz. dovolitve objave fotografije in označitve sobe z imenom.

---

⁷ Sobe na oddelku za osebe z demenco delujejo nekoliko brezosebno.

VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC RS

DUNAJSKA 56, 1109 LJUBLJANA TELEFON: +386 1 47 500 50 FAKS: + 386 1 47 500 40
BREZPLAČNI TELEFONSKI KLIC IN INFORMACIJE: 080 15 30 E-MAIL: INFO@VARUH-RS.SI
WWW.VARUH-RS.SI

